Badische Landesbibliothek Karlsruhe

Digitale Sammlung der Badischen Landesbibliothek Karlsruhe

Etymologiae (liber XIII - XX) - Cod. Aug. perg. 57

Isidorus <Hispalensis>

[Reichenau ?], [8. Jh.]

Liber XVI

urn:nbn:de:bsz:31-41317

uia priuata et publica. publica est in solo publico
e qua iter actus populo patet. haec aut
aut ad oppidum pertendit. priuata autem
quae uicino municipii prodeat.
Semita dicta quasi semis uia pedibus ha
bilis. strata quae tantum uulgi pedibus
detrita sunt. ipsa est et delapidata
id est lapidibus strata.
Primum enim poeni dicuntur lapidibus
uias strauisse. postea romani eas per
omnem paene orbem disposuerunt propter
rectitudinem itinerum et ne plebs esset oti
osa. Agger est media stratae emi
nentia coaggeratis lapidibus strata
ab aggere id est a coaceruatione nomi
dictum quam historici uiam militarem
dicunt ut qualis saepe uiae deprehensus
in aggere serpens.
Iter uel iteris est uia qua iri ab ho
mine quaquauersum potest
iter uia et iter diuersam significa
tionem habent. iter est locus transitum
facilis unde appellamus et aditum quod
uia est et longitudo et ipse labor ambu
landi ut quo uelis peruenias.
Semitum itineris medium est. se
meta dicta. semita uero homi
num est. callis ferarum aut pecodum.
Callis est iter pecodum inter montes
angustum et tritum a callo pedu
uocatum siue callum pedum pdu
randum. Tramites sunt transuersa
in agris limites siue recta uia dic
tum quod transmittunt.
Diuortia sunt flexuosae uiae si
hoc est uiam in diuersum mittens.
diuerticulum sunt hoc diuer
re diuisae uiae. Biuium quia duplex
est uium. Conpetum quia plures
in eum conpetunt uiae. Ambitus
inter uicinorum aedificia locus duo
rum pedum et semipedis circum
eundi facultate relictus. Orbi
ta uestigium carri ab orbe ro
tae dictum. per rotae quo pe
cus uigilas cliborum inter fluctuo
sum uestigium sunt pedum signa
primis plantis et per situm ocultum
quod his uiae praecurrentium quo inuesti
gantur.

EXPLICIT LIBER XV
INCIPIT LIBER XVI
I. DE PULUERIBUS ET GLEBIS TERRAE

II De glebis et aquis.
III De lapidibus uulgaribus.
IIII De lapidibus insignioribus.
V De marmoribus.
VI De gemmis.
VII De uiridioribus gemmis.
VIII De rubris gemmis.
VIIII De purpureis gemmis.
X De candidis gemmis.
XI De nigris gemmis.
XII De uariis gemmis.
XIII De crystallinis.
XIIII De ignitis.
XV De uitro.
XVI De metallis.
XVII De auro.

XVIII De argento.
XVIIII De aere.
XX De ferro.
XXI De plumbum.
XXII De stagno.
XXIII De electro.
XXIIII De ponderibus.
XXV De mensuris.
XXVI De signis ponderum.

EXPLICIUNT CAPITULA.

INCIPIT LIBER XVI.

I. DE PULUERIBUS ET GLEBIS TERRAE;

Pulvis dicitur quod dum ubi ti pelluntur tollitur. enim quis fluitat nec consistit; nec stat sed movetur sicut et propheta tamquam pulvis quem proicit ventus a facie terrae;

Limus vocatus quod lutus sit;

Cenum et vocatur luti.

Cinis ex incendio dicitur ab eo enim fit favillum quod pignon est et adsint tum fo igni dicta.

Gleba quod sit globus pulveris enim collectionem constituit et in uno glomeretur dum tenetur. Terra autem ligata gleba et solvitur pulvis;

Lubricum eo quod ambulantibus lapsum inferat dictum per diminutionem a clue;

Lutum vocatum quod eum pecunias sine pretio putant quod non sint mundum nec lutum immundum dicitur;

Volutabrum appellatum quod ibi porci volutantur;

Uligo sedis limum aque fiunt;

Subulum levissimum arene genus;

Argillam ab argis vocatam apud quos primum ex ea vasa confecta sunt

Creta ab insula Creta ubi melior est. Creta cimolium candidum ex Cimolo Italie insule dicta quae rumpit maculas et vestimentorum pretiosos colores emollit et consiccata sulphore quod eum nitorem et lumen;

Alia argentaria nitorem praestat;

Creta argentaria et ipsa candida appellata eo quod nitorem argento reddunt; Terra Samia a Samo insula dicta glutinosa et candida et lingue lenis medicaminis et vasculis necessaria;

Pulvis puteolanus in Puteolanis Italie colligitur; collibus opponitur quae adversus frangendum maris fluctus quae fluctus mersus inest quis pronus lapis fit undique cotidie fortior efficitur insuxum maxime sicut et argillum igne in lapidem vertitur;

Sulphur vocatum quia igne accenditur enim ignis enim magis quam et ceteris ubi gignitur. Neque enim ullam materiam facilius accenditur. Nascitur in insulis Eolis inter Siciliam et Italiam quas ardere dicunt invenitur et in aliis locis effossum huius generum sunt IIII. vivum quod foditur quod translucet quoque et vire quod solum ex omnibus generibus medicinatur; Alterum quod appellant glebam usibus tantum fullonum familiare; Tertium cuius liquor est tusus aluminis sulphur vocatur

quod candore mollitiem quaerat.
Quae tamen adulterina conficitur de
maxime parata. Sulphuris etenim
vis est ut morbus comitialis depre-
hendatur nidore suo in positis ignibus.
ut dicentes incantantium prunaeque
subditae ita cum ferventis facta discentib;
repercussum pallore virium velut defunc-
torum effundit.

II. DE GLEBIS EX AQUIS

Bitumen in Iudaea e lacu
Asphalte nascitur. cuius gle-
bas supernatantes navicu-
lis se appropinquantes colli-
gunt. In Syria vero bitumen e puteis
hauritur quae accendens spissatur tamen
et densitatem cogunt; utrumque graeci
spissius asphalton appellant. Natura
ut densis et ignium cognata et neque
aquam neque ferro rumpitur nisi
solis muliebribus inquinamentis.
utile sed compactis navium.

Alumen vocatum a lumine
quod lumen coloribus praestat
tinguendis. Est autem salsugo terrae
efficitur quae hieme aqua et limo
aestivis solibus maturatur. huius
species duae sunt: liquidum et spissum.

Sal quidem dictum putant quod
igne exsiliunt. fugit enim ignem
dum sit igneus. sed nec aquam sequitur.
quia ignis et aquae simplex natura
inimicae sunt. Alii sal a salo
et sole nuncupatum existimant.
Natura quippe maris sponte
gignitur spuma in extremis

litoribus vel scopulis derelicta et
sole decocta. Sunt et lacus et flu-
mina et putei et quibus haustum
dehinc in salinis ingestus sole siccatur
sed et flumina densantur in salem am-
ne reliquo sub gelo fluente.
Alibi quoque desiccatis aestuariis colligitur
et crescit cum luna noctibus. Nam in Cy-
renaica ammoniacus sub harenis inve-
nitur fossicius dicitur ut lapis et nascentis
multis tamen alicubi de monte et
muros domusque massis salis faciunt
sicut in Arabiam.

In natura quoque salis differentiae
sunt nimium sucus ubi sal simul
commune sal in igne crepitant.
Tragasaeum non crepitant in igne
nec exsilit. Agrigentinum Siciliae flum
patientissimum quem exsilit in igne plus
contra naturam. Sunt et colore
differentia. Memphiticus rufus, in parte
quadam Siciliae ubi Etna est
purpureus. item in eadem Sicilia in Pa-
chinum adeo splendidus et lucidus et
imaginem reddit.

In Cappadocia chroeumis effun-
ditur. Salis natura necessaria est
ad omnem esca. pulmentis enim
saporem indit et excitat aviditatem
et appetitum in omnibus cibis facit.
Ex eo quippe omnis suavitas delectatio
et summa hilaritas. hinc et salis
nomen vocatum est putatur;
Nihil enim utilius sale et sole. denique
corpora videmus corpore; nam
corum quinetiam pecudes ut mandu-
cant et iumenta ad salem maxime.

quo ocenatur eo pacto autem·
Multum autem gignitur lucanum laimque;
gignitur autem eidocum· corporeae quam·
salis stringit siccat et alligat;
Defuncta equorum putredinem diluvie
um dicatur durus'·

Nitrum sumpsit vocabulum nescio ar
dum in oppidum vel regionem Aegypti
nitria et quo et medicine fiunt;
et sordes corporum· vestiumque la
vantur huius natura non multum·
a sale distant habent enim vir ta
men salis et similiter oritur aenis· congerib;
sicut et in litoribus;

Afronitrum· grece latine spuma
nitri est de quo quidam ait;
"Rusticus hanc dicit· quid Grece nomine
"dicat spuma vocor nitri grecus est
"afronitu· Colligitur autem in Asia·
in speluncis distillans deinde siccatur
sole optimum putatur si minime fu
erit ponderosum et maxime friabile
colore pene purpureo;

Calcantinum dicitur quia calci
dis antimum id est flos· unde et apud
Latinos eris flos appellatur· fit autem
nonnullis in regionibus· Olim in specie
puteis vel stagnis id genus aque
habentibus quando quoque bern·
appendentur super eas restes lapil
lis et extracte quibus limus in similitudine
vitri efficitur et siccatur diebus
XXX; fit autem nunc alibi in speluncis
quod liquide colletur deinde diffus
sum in quos dam butes solidatur;
fit et in scrobibus cavatis· quorum et
lacubus decedentibus gurgite coctis eum·

ritis sicut modo expluguntis
simum solet eo eocultam· contra ea
ut ita ex tacit in leonum et in
ut io fumo respectae sum autem
autem vim habent stringendi ut non
valeant minor det·

III. DE LAPIDIBUS VULGARIBUS

Lapis autem tamen quam densior·
saxum vulgo dicitur· lapis vero
dicitur quod ledat pedem lapis mollis ex
spur sus· sua eius herit et a montibus exci
ditur;
Silex est durus lapis eo quod exiliat
ignis ab eo dicatur;
Scopulus alta saxo eminenti quae sic a
speculandus dicatur sive a tegimen
tum navium· a scopelonis· Kepm
Speleum grecum spelunca latine est
vastum rupis cavatum;
Crepido extremitas iuxta rupem unde
et crepido vocatum quod sine ad rupis
saxi celsitudo sicut et pedum praedensum
sum devocatur; caverne spatiose sunt·
in monte dicatum a vacando quasi·
vacatum;
Murex est petra in litore similissimus
eis vivis acutissime et navibus perniciose;
I· conluxum est quod nomine m·
vocis sonum capiat equum et bum
loqui tamen imitatur;
I concavum grecum latine mazo·
vocatur eo quod ad vocem respon
deat· et quasi patiatur imagos et monum·
liter hoc quidem et locorum natura sim
ut plerumque convallium·
ut cuius est lapillus et terre commixtus·

rotundus et quae durissimus et omni pumice levissimus.

Dictus autem calculus quod sine mole sit et brevitate sui calcetur; cui contrarius est

Scrupulus lapillus minutus et asper, qui si incidat in calciamento nocet et molestiam animo generat. Unde et animi molestiam scrupulum dicimus. Hinc et scrupea saxa aspera.

Cotis nomen accepit quod ferrum ad incidendum acuat. Cotis Graece incisionem significat. Genera eius multa sunt: ab ... ; ex his alia oleum, alia aquam desiderant, acumen reddunt.

Pumex vocatur eo quod spumae densitate concretus fiat; eligitur candidus, minime ponderosus, et siccus, et pulverulentus; ... nihilominus et ... usus eius in medicina ... et desiccat.

Rudus artifices appellant lapides contusos et calci admixtos, quod in pavimentis faciendis superfunditur; unde et ruderatio dicitur.

Gypsum cognatum calci est, et est Graecum nomen. Plurimis generibus gignitur. Omnium autem optimum lapide speculari; signis et coronis gratissimum.

Calcis nomen dicitur quod dum sit tacta frigida, intus occultum ignem continet. Unde et perfusa aquis statim latens ignis erumpit. Natura sua mirum aliquid facit: postquam enim arserit, aquis incenditur, quibus solet ignis extingui, oleum extinguitur, quo solet ignis accendi. Usus eius structuris aptissimus, fit autem ex ... quae nihil ... sub ... lapidibus ..., et albo medioque cum ... et molle ... utilis est ...

Arena ... ubi dicit ... medicinam ... ; sub ... ; quidam ... ; ... spursum ... nihil ... relinquit.

IIII. DE LAPIDIBUS INSIGNIORIBUS. AMEN.

Magnes lapis Indicus ab inventore vocatus. Fuit autem in Ida primum repertus; crepidas et bacillum cuspide ... haerens ... ; ... primum inveniens ... ; post ... per ... magnes ferrum ... color ferrugineus ... probatur ... ; ... ferrum ... ; ... unde et eum vulgus ... vivum ferrum appellant. Liquorem quoque vitri ut ferrum trahere creditur. Cuius tanta vis est ut ... quidam ... lapidem ... subjiciunt ... et ferrum quod super ... posuerint, deinde subter movent ... cum lapide ferrum cursum desuper movebuntur. Unde fecerunt ... ut in quodam templo simulacrum ex ferro pendens ... videatur.

Est quippe et alius in Aethiopia magnes ...

quis et ruminontem bibere spuit, que omni
magnes. Tanto melior est quanto ma-
gnis caeruleus est.

Gagates lapis primum inventus est
in Sicilia Gagatis fluminis fluore
relicatus, unde et nominatus. Licet in
Brittania eum sit plurimus. Est autem
niger planus levis et ardens igni
et modat fragium et ex eo scriptum
non deletur, serpentes fugat, demo-
niacos prohibet, virginitatem deprehen-
dit, mirumque accenditur aqua,
oleum restinguatur.

Abestos Arcadie lapis ferri coloris
ab igni nomen sortitus eo quod ac-
census semel numquam extinguatur.
De quo lapide enim michi huius sum ali-
quid hunc humane molitae est, quod
gentili accepti sacrilegio mirentur,
denique in templo quodam fuisse
quoddam fanis veneris fanum ibi-
que candelabrum et in eo lucer-
nam sub divo sic ardentem ut eam
nulla tempestas, nullus imber extin-
gueret.

Pyritis sicut lapis fulvis est similis
que dicta est cuius plurimus ignis
siquidem fragile scintillam emittit.
Hinc autem tum manum si vehementius
prematur adurit, propter quod ab ig-
ne nomen accepit.

Est et alius pyritis vulgaris quem vivum
lapidem appellant, qui ferro vel
lapide percussus scintillas emittit,
que excipiuntur fulgorem velut si
fungis et dia melius prebet ignem.
hunc vulgus focarem aut petram vo-
cant.

Silenites quibus lucem lune in se pre-
datur eo quod in [illegible] ortus candor sit in-
cum luna crescat atque deficiat, lun-
gignitur in Persida.

Dionisius lapis fuscus et rubentibus
notis purpureis vocatur autem ita
quia tritus aque mixtus condensatur
vinum fragrat et quod mirum est
ebrietati resistit.

Tracius niger est, sonorus, nascitur
in flumine cui nomen est Pontus
mequiciem;

Phrygius lapis de loco grece
vocabulum nascitur enim in Phry-
gium, colore pallidus mediocriter
gravis. Est enim glebam minucosse
uritur ante vino perfusus, flatur-
que follibus donec rubescat, hunc
rursus dulci vino extinguitur, ter
tribus vicibus tinguendis vestibus tan-
tum utilis.

Syrius lapis a Syria ubi reperitur
appellatur. Hic integer fluitat,
fractatus comminutus mergitur.

Arabicus similis est eburi sine ulla
macula. Hic defricatus ad cotem
succum dimittit croco similem.

Iudaicus albus est atque in se me-
grandis scriptus subinvicem modo
lectus quas Grecis grammatas appel-
lant.

Samius a Samo insula ubi reperi-
tur vocatur et est gravis et candidus,
poliendo auro utilis.

Memphites vocatur a loco Aegypti
et est gemmantis naturae.
Hic tritus ac que in his que urenda sunt

& secunda & aceto inlinitur;
stum & stupiscere. facit corpus
ut non sentiat quid patiatur.
Sarcofagus lapis dicitur eo quod
corpora defunctorum condita in ea
infra quadraginta dies absu
muntur. Sar corpus enim graece
cum dicitur. fagus commedentem.
Nus[illegible]citur uiuentium in quo de fil
riq; [illegible] ubrum discernitur
Sunt & quoque obonge[illegible]
in oriente tam lapidem quietquae
uiuentium adligatum
erodunt corporum maiores
uiuis & uiuentis corporibus necandis
summandis; Emmatitis appel
latus eo quod cum resoluatur in colo
rem rubescat sanguinis. & ex eadem
[illegible] dum liuidus & sanguineus
nascitur in ultima egypti ba
billoniam & spaniam;
Andidamantus colore nigro. pon
dere et duritia insignis unde et
nomen accepit praecipuae re
fertur inter metalla uiuitur
inter argentum uel et dicitur quip
pe quod mutus ut cum in metallis in colore
redigitur sanguinis.
Iscitus inuenitur in ultima spa
nium [illegible] similis cum leui fulgore
ferri facilis frangibilis;
Amiantus appellatur eo quod
cauterus eo quod et ipsum ue
ritis sufficit contra dum contra ignem
resistunt & igni inpositum non
urdatur & splendore uero cum
nitiscunt & est icissi. uluminis.

similis subnigris ferri ceteris omnibus;
speciealis magorum
Butricius similis est aestiuis luminis
sensibilis.
Galacticon est colore cinereus gus
tu suauis & ideo sic uocatur
quod quidam de se lactis umorem
emittat
Obsius lapis niger est translucidus
& uitri habens similitudinem. ponitur
in speculis parietum propter imaginum
umbras reddendas. gemmae similiter
& eo faciunt. nascitur in India & in Sa
mnium Italie;
Mitra dicitur lapis de Persida ad solem
percussus coloribus mutatur uariis;
Etites lapis est saepe inuenitur in nidis
aquilarum. aiunt bonum in uentre praegnantis
& feminarum. nec sine his parere aquilas.
hic autem minusculus similis gallae subrufus
feminei sui & ex pullis pusillus ac mollis
alligati per praegnantium faciunt
equum aliquibus aliquid uel decidunt
dunt nisi cito praegnantibus auferatur;
Fingites est a Cappadocia lapis du
ritiam marmoris candidus atque
translucens. ex quo quondam templum
constructum est a quodam rege fori
ualuis quibus clausis claritas intus
diurna; nec
Emitetes ebori similes in quo dicunt
condi aromata. pumice quoque similis
candore & duritia minus tamen
ponderosius qui pumicis uocatur;
Ostracides uocatur quod similitudinem
testae habeat. usus eius pro
pumice; : ;;;

Melinites lapis dictus est eo quod
melleum et dulcem sucum emittit.
Hismiris lapis est asper et indomitus
et omnia tactu terens. Ex quo lapide
gemme teruntur.
Cinsites lapis colore similis ocree
invenitur egypto.
Ammonites similis nitro et durior gi-
gnitur in egypto cum aethiopicum
nascitur in aethiopia uelut in mindis
et lucet uiscum resoluitur remordet
uehementer.
Corinus albus est durior quam pre ceteris
Mologus uelut in mindis inuenitur
in egyptum.
Tusculanus a loco italie dicitur distil-
lans ignem accendit. Suuinus lapis aci-
ditur oleum equum luce refert. et
est et quidem in mindis lapis uehementer
nigrescit actus.
Sifinius mollis et candidus est et cale-
facto oleum nigrescit atque durescit.

LAPIDES QUOQUE MEDICINALES 61.

Mortariorum et pulmentorum usibus
apti. Etesius precipuus deinde
Coliticus Thebaicus quoque et Bu-
siritis lapides nihil esse se mittentes.
Specularis lapis uocatus est quod
uitri more transluceat. Rep-
ertus primum in spania citeriore cir-
ca Segobricam urbem inuenitur sub
terra et fossum ceditur atque
finditur in quas libet tenues crustas.

VI. DE MARMORIBUS

Post lapidum genera reuertimus
ad marmorem. Numinatur lu-
pides et marmore differunt quod ex-
imia ut marmore dicitur. Et in lapidibus
quam maculis et coloribus commendan-
tur. Marmor autem grece a uiri-
ditate uocatum et quamuis postea
et alii colores inuenti sunt pristi-
num tamen nomen ab origine retine-
nt. Marmorum colores
et genera innumerabilia sunt.
Non tamen omnia e rupibus ceduntur
sed multa sub terra sparsa sunt
et pretiosissimi generis sicut lacede-
monium uiridior cunctis repertum
prius aput lacedemonios unde et uo-
cabulum traxit.
Ophites serpentium maculis similis
unde et uocabulum sumpsit. duo ge-
nera eius molle candidum nigrum durum.
Augusteum et Tibereum in egyp-
tum Augusti ac Tiberii primum prin-
cipatu reperta sunt.
Differentia eorum est ab ophite
cum illud ut prediximus serpenti-
um maculis similis hec maculas diuerso
modo colligunt. Nam augustum
undatim crispum in uerticem. Tibe-
rium sparsum non conuolutum
canitiem.
Porphireticum in egypto est
rubens et candidus interuenientibus
punctis. nominis eius causa quod ru-
beat ut purpura.
Basanites ferri colore siue duri-
cia unde et nomen accepit. in-
uenitur in egyptum et ethiopiam.
Alabastrites lapis candidus
intertinctus uariis coloribus

& quo & evangelici illius unguenti
vasculum fuit. Cavant etiam hunc
ad vasa unguentaria quoniam optime
ea servare incorrupta dicitur.
Nascitur circa Thebas Aegyptias &
Damascum Syriae ceteris candidior, pro-
batissimus vero in India.

Parius candoris eximii. Lygdinus
cognominatum; hic apud Parum
insulam nascitur, unde & Parius
nuncupatus; magnitudine qua lances
crateras que non excedant; unguen-
tariis ipse aptus.

Corallitricus in Asia reperitur mensurae
non ultra cubita bina, candore proxi-
mus eboris & quadam simi-
litudinem & [illegible].

Alabandicus terrae suae nomine
nuncupatus, purpurae aspectu
similis, sed nigrior; hic igni liqua-
tur atque ad usum vitri funditur.

Thebaicus marmor scintillis aureis gut-
tis invenitur in parte Aegypti tem-
ptum in cotibus ad terendae
collyria quadam utilitate
naturae conveniens.

Siennites circa Syenen Thebaidis nasci-
tur; trabibus sedibus & faciendis segetes.

MARMORA AUTEM QUAE
IN OFFICINIS RUPIBUSQUE
gignuntur, ex quibus istae chius diver-
sis coloribus maculis distinctas, cuius
primum usum insulae Cicladae de-
derunt.

Lesbius lividior & paulo;
huic & ipsum diversi coloris
maculas habent.

Corinthius Numidico aequale similis
cum venae etiam diversi sit colorum;
Corinthi primum repertus, & eo colum-
nae ingentes liminaque fiunt ac trabes.

Carysteum viride optimum numeri-
bus speciem habens, eo quod gratissim[um]
his qui gemmas sculpunt; eius enim
viriditas reficit oculos.

Numidicum marmor Numidiae
mittit, ad cuius in sucum demittit
croco similem, unde & nomen accepit;
non crustis sed in murorum & in liminum
usum aptum.

Luculleum marmor nascitur in
Scheo insula, cui Lucullus consul
nomen dedit, qui delectatus illum pri-
mum Romam invexit, solumque ne hoc
marmor ab auctoris nomen accepit.

Est & Lunensis & Pheon (?) appellatus
ucolorem cinereus, cuius lapidis ulli
[illegible] laudatur.

Ebur ab barro, id est ab elefanto
dictum, ornatus quod tibiis multo nigro
dignissima habetur.

VIII. DE GEMMIS.

Post marmorum genera gem-
marum sequitur, quae multarum
virtutum decorem tribuunt ve-
nustatem colorum. Primordium
quarum repetunt a Caucasi fabulam fer-
primo Prometheum primum fragmentum
saxi inclusisse ferro ac digito circum-
dedisse, hincque coepisse & anulum
atque gemmarum. Genera gemmarum
innumerabilia sunt quae ... de quibus

& tantum quae principi electa sunt siue notissimum est indicabimus. Gemmae uocatae quod instar gummi transluceant. Pretiosi lapides ideo dicti sunt quia cari sunt, siue ut discernantur a uilibus, siue quod rari sunt. Omne enim quod rarum est magnum & pretiosum uocatur. Sicut in Samuhelis uolumine legitur: & sermo domini pretiosus erat, hoc est rarus.

VII. DE UIRIDIORIBUS GEMMIS

Omnium gemmarum uiridium smaragdus principatum habet, cui ueteres secundum post margaritas & uniones tribuerunt dignitatem. Smaragdus autem a nimia uiriditate uocatus. Omne enim satis uirens amarum dicitur. Nullis enim gemmis uel herbis maior huic austeritas est. Nam herbas uirentes frondesque exsuperat, inficiens circa se uiriditate repercussum aerem. Sculpentibus quoque gemmas nulla gratior oculorum refectio est. Cuius corpus si extentum est, sicut speculum ita imagines reddit. Quippe Nero Caesar gladiatorum pugnas in smaragdo spectabat. Genera eius duodecim, sed nobiliores Scythici, qui in Scythica gente reperiuntur. Secundum locum tenent Bactriani. Colliguntur enim in commissuris saxorum flante aquilone. Tunc enim tellure deoperta intermicant, quia uentis tunc harenae maxime mouentur. Tertium Aegyptii habent. Reliqui in metallis aerariis inueniuntur, sed uitiosi. Nam aut caeci aut plumbum uel lapillum mentis uel salis similis notas habent. Smaragdi autem mero & uiridi proficiunt, oleumque quamuis naturarum inbuuntur.

Calcosmaragdus dicitur quod uiridis sit & turbida aeris uenis, & in Egyptum cum Cypris insula nascitur.

Prasius prasinum dicitur quae colorem dicat, sed uilioris ultimum genus sanguineis guttis abhorrent. Tertium distinctis uirgulis albis candidis.

Berillus in India gignitur, gentis suae linguam nomen habens, uiridis, similis smaragdo sed cum pallore. Poliatur autem ab Indis in sexangulas formas, ut hebetudo coloris repercussu angulorum ... excitetur. Aliter politus non habet fulgorem. Genera eius nouem.

Crisoberillus dicitur eo quod pallida sit uiridis in aureum colorem resplendeat, & hunc India mittit.

Crisoprassus India uertit, colore porri sucum referens aureis intermicans guttis, unde & nomen accepit; quam quidam berillorum generi iudicauerunt.

Iaspis de greco in latinum uiridis gemma interpretatur.

Ius quippe uiridis, prasinam gemma dicitur, e uiridi smaragdo similis, sed crassi coloris; species eius decem & VII. Uolunt autem quidam iaspidem gemmam & gratiae & tutelae esse gestantibus. Quod credere non fidei sed superstitionis est.

Topazion ex uirenti genere est omneque

colorem inter splendens. Inuenta primum
in arabica insula. in qua trogoditae
praedones fame et tempestate fessi
cum herbarum radices effoderunt
eruerunt quam insulam postea
nebulis coopertam quaesitam diu na-
uigantibus inuentam. Sed ob hoc locus
et gemma nomen accepit.
Nam topazin trogoditarum lingua
significationem quaerendi habent.
Est autem amplissima gemma-
rum eademque sola nobilium limam
sentit. genera eius duo.
Callaica colorem uiridis et pal-
lens sed nimis. super omnia nihil iocundius
uiris decentius. unde et appellatum.
nascitur in india uel germania
de rupi bus gelidis
oculi modo extuberans.
Molochites spissius uirens et crassius
quam smaragdus. a colore mal-
uae nomen accepit. in reddendis lu
dutum signis nascitur in arabia.
Heliotropium uiridi colore et nubilo
stellis puniceis superspersum cum
sanguineis uenis. causa nominis de
effectu lapidis est. Nam deiecta
in labris aeneis radiis solis mutant
sanguineo repercussu et extra aqua
uidetur speculi modum solem accipi.
Deprehendit quae defectus subeun-
tem lunam ostendens magorum. In-
pudentiae manifestissimum. In hoc
quoque manifestum exemplum est quod ea
mixta cum herba heliotropio quodam
additis praecantationibus ge-
rentem conspici negant. signatur
in cypro et usta autem est melior in ethyo-
pium.

Sucidae gemma est prasini coloris.
apud caldeos cuius tanta uis est
ut praemeantes naues et profundum petat
et carinis ita tenaciter adhaereant
ut nisi illud rasum parte ligni uix se-
paretur.
Mirritis dicitur quod in ea murre
color est confricatus uero etiam usque ad
colorem nardi spirent suauitatis.
Aromatitis repperitur in arabia
uel in aegypto murre colore
et odore unde et nomen habent.
Melecris bicolor est una parte
uiridis et altera mellis similis.
Couspides a lumine plurium dicitur
est uiridis fulgoris uitri.

VIIII. DE RUBRIS GEMMIS

Corallius gignitur in mari
formam ramosus colore
uiridis et maxime rubens.
Bacae candidae sub aqua mollis detrac-
tae confestim durantur et rubescunt.
tactuque protinus lapidescit.
Itaque eum aucupant euellique retibus
solet aut ferro uiuo praecidi qua
de causa corallius uocatus est.
Quantum autem uiuorum apud nos margarit-
am indicum pretiosum est tantum
apud illos corallius.
Hunc magi fulminibus resistere
ad firmum esse dicitur.
Sardius dicitur eo quod repper-
tus sit primum a sardis.
Haec rubrum habet colorem [illegible]

preciosus est inter gemmas vilissima tam
genera eius quinque.
Onix appellatum quod habeat in se
permixtum candorem in similitudinem
unguis humane. Greci enim unguem
onica dicunt. Hunc India vel Arabia
gignit. Distant autem invicem. Nam
Indica igniculos habent albis cin
gentibus zonis. Arabica autem ni
grescit cum candidis zonis. Genera eius v.
Sardonix ex duorum nominum socie
tate vocatur ab onichis candore
et sardo. Constat autem tribus
coloribus: subterius nigro, medio candi
do, superius minio. Haec sola in signan
do nihil cere evellit. Reperitur autem
apud Indos et Arabes et dilectatur regi
bus. Genera eius quinque.
Emathites rubore sanguineus. Haec
appellatur autem emathites vocatus. Ema enim
quippe sanguis est. Gignitur in Ethi
opia quidem sed principalis in Arabia
invenitur. De qua promittunt
magi quod ad ea quod argumentis
bus barbarum insidias.
Sucinus quem appellant Greci electrum,
fulvi cerique coloris est. Fertur arboris
succus esse et ob id appellatur.
Electrum autem vocari fabulose
argumentata dedit.
Nam quia Phaeton fulmine ictus
interisset, sorores eius luctu mutatas
in arbores populi lacrimis electrum
omnibus annis fundere iuxta Eridanum
amnem et electrum appellatum
quoniam sol vocatus sit electros, plu
rimi poete dixerunt. Constat autem
eum non esse sucum populi [illegible] sed pini
arboris. Nam accensum odorem pini
flagrat. Nascitur autem in insulis oce
ani septentrionalis sicut gummis densa
tur, quoniam ut cristallus rigore in vela po
situm. Fiunt de eo gemme agres
tium feminarum. Vocatur autem a
quibusdam harpax [illegible]
eo quod attritu digitorum accepta
caloris anima folia paleasque et
vestium fimbrias rapiat, sicut
magnes ferrum. Quo cum quolibet
modo libet tinguitur. [illegible]
[illegible] conchilio quo inficiun
tur. Lincurius vocatur quod fiat
ex urina lincis bestie et propterea in Indu
ria [illegible] sicut et sucinum
[illegible] Fit autem propinqua [illegible]

VIIII. DE PURPUREIS.

Inter purpureas gemmas prin
cipatum amethistus Indicus tenet.
Amethistus purpureus est permix
tum violaceo colorem et quasi ro
se nitor et leniter quasdam
flammulas fundens. Sed alius eius
purpure [illegible] descendit ad aquinum.
Causa nominis eius fertur quia
sit quiddam in purpura illius
non ex toto igneum sed vini colo
rem habens. Est autem scalptura
facilis. Genera eius quinque.
Sapphyrus ceruleus est cum
purpura habens pulveres
aureos sparsos. Optimus apud
Medos, nusquam tamen per
lucidus.

Iacinthus ex nomine sui floris uoca-
tus hinc in ethiopiam inuenitur
ceruleum colorem habens optimus
qui et nec rarus est nec densitate ob-
tunsus sed ex utroque temperamentum
lucis purpureque refulgens hic autem
non ubique equaliter; Sereno enim
perspicuus atque gratus est; Nubilo
coram oculo euanescit atque mar-
murescit in os missus nec tamen in-
uictus num adamante scribitur
et signatur;

Iacinthizonta indicus est iacinthus
propter et etenim quidem uiuacem eorum
cristalli similis capillamentis inter-
cursantibus obscuratur ex quo etiam
uitio illorum nomen ex eurizon-
tas appellatum quia et secretius
igniculis in amistinolum exit;

Celidonia ex hirundinis colore
uocatum et duorum est generum
quae sunt una ex altera parte est
purpurea et alia purpurea
nigris interuenientibus maculis;

Cianea scithie gemme ceruleus
coruscans nitore uiride interdum
dum et puncticulis intermicantibus
auratis puluiculis uarians;

Rotidis a rosa ex puto nomen accepit;

XI. DE CANDIDIS GEMMIS

Margarita prima candidarum
gemmarum quod inde mar-
garitam aiunt uocatam quod
in conculis maris hoc genus
gemmarum lapidum inueniatur;

Inest enim in carne cocleae calculus
natiuus sicut in cerebro piscis lapillus;
Gignitur autem de celesti rore inquem
et certum anni tempore cocleae hauriunt
ex quibus margaritis quidam uniones
uocantur nomen habentes quod tan-
tum unus numquam duo uel plures
simul repperiuntur; Meliores autem
candide margarite quam quae flu-
uescunt illas enim aut iuuentus aut ma-
tutini roris conceptio reddit haec senectus
uel uespertinus aer gignit obscuriores;

Pederos secundus post margaritam
candidarum gemmarum dignitate
natur in quo colorem numquam deesse debeat
tot enim sic ea atque pulcritudines
nominis adeo ut de consperso ex qua
uocabulum fecerunt;

Astrigis candida est inclusam lucem
continens uelut stellam intus ambulan-
tem reddit quia et solis candicante spe-
dios unde et nomen inuenit;

Galactitis lacteus est quia hanc
reddit succum album ad lactis sa-
porem feminis nutricibus in lactatio-
ne fecundam habere dicunt; Tangunt quoque
collo suspensus saliuam facere fertur sed et in
ore resoluta mentem liquescit et memoriam
adimit; Mittunt eum nilus et ache-
lous amnes sunt qui eum ad durum albis ue-
lut circumligatam galactitam uocant;

Galactitis grandinis et candorem pre-
fert et figuram durissimam quoque
inuictam et adamantis aequaliter igne
posita manet rigorem suum ingulis;

Solis gemma candida est traxit
quoque nomen quod ad speciem solis

in orbem fulgentis spargit radios.
Solenites translucet candido melleo
que fulgore, continens lunae ima
ginem, quae iuxta cursum eius ipsius
perhibetur in dies singulos minui atque au
geri. Nascitur in Persidem;
Cinidiae inveniuntur in cerebris piscis qui dicitur cinu
nis, candidae et oblongae, presagere
his feruntur maris signa tranquillitatis vel
tempestatis.
Belliculus albicans pupillam cingens
nigram e medio aureo colore lucentem.
Hanc propter speciem […] Assyriorum regi belo
dicatam, unde […] et appellatum;
Epimeles dici[…]tur cum in candi
dum gemma[…]ma […] supernigerat
color, unde et […] nomen habet.

XI. DE NIG[…]RIS GEMMIS.

Agates […] repperta primum
in Sicilia […] iuxta flumen eiusdem
nominis, postea plurimus in Brittania.
Est vero autem niger habens in medio cir
culus nigros et albus iunctam et variae colo
similis onichitis, magis sufficit. Vicesimum
secre dicat tempestatem seu et amnt
fulmina sistunt;
Absictas niger et ponderosum, distinctus
venis rubentibus. Haec calefacta
ignis septem diebus colorem tenet;
Egyptillum nigrum et radicem ceruleam
fulgens et Egyptum ubi invenitur vocatur;
Mediam nigra est a Medi illius fabulosis;
invenitur ... et ... colore sudorem
reddit croceum saporem vini;
Vegentanum Italicae gemmae est
quam reperiunt nigrum et cinerem albis intermicantibus notis.

Bucyparis nigra est cum sanguineis
et albis notis.
Mesmolus nigra vena quamlibet
colorem secum mediae dicitur variatur
Cyrnes nigra ... Nicton continens in se
speciem ... .
Tricruus seu trichrum nigra est et tres sucos
reddit, a radice nigrum et medio san
guineum et summo ... ;
Dionisium nigra et mixta rubentibus
notis, sed quaecumque trita in vinum fragrat
et odorem suum ebrietatem resistere
putatur;
Pinites nigra quidem, sed ... digi
tus ... ;

XII. DE VARIIS.

Pangius vacuus et omnibus
paene coloribus constans, unde
et nominatur.
Olcabar ... nominis ... fulvo
et nigro undique et candido est.
Mithridates sole percussum coloribus mi
cat variis. Gignitur in Persidem;
Dracelitus variis nominis ... causam
quia aliae dignitam applicatur velut
iudicat ... ;
Oppulus distinctus vario et ... colorem
gemmarum et in medio car
bunculi, tenuior lignis ... fulgentibus ...
gemmarum;
Smaragdi ... et cuncta
purpura sub ... et radi
lucem quam rubentem habet et ...
[…] Solum ... India ...
[…] indicat;
Ponticam ... dicuntur
genere diversum nunc sanguineis

nunc acutis guttis micantem fulgore habens stellas aere lucente colorum dotibus lineatas; Hexecontalithos in parvam magnitudinem multicolor, unde et vocabuli nomen habere putatur; tam diversis enim notis sparsus est ut sexaginta gemmarum colores in parvo orbiculo eius deprehendantur. Nascitur autem in Libia apud Trogodytas.

Murrinum apud Parthos gignitur, sed praecipua in Carmania, unde et nomen sumpsit. Varietas eius in purpuram candoremque et ignem cum quodam colorum repercussu qualis in caelestis arcus specie cernitur.

Cui contrarium causam crystallum facit gelu vehementius concretum.

XIIII. DE CRISTALLINIS.

Crystallus resplendens et aquosus colores trahitur quod nix sit glacie durata per annos, unde et nomen ei Graeci dederunt. Gignitur autem in Asia et Cypro, maxime in septentrionum alpibus, ubi nec aestate sol fervidissimus invenitur. Ideoque diuturnitas annorum ad duritiam reddit hanc speciem ut crystallus dicatur. Hic oppositus radiis solis adeo rapit flammam ut aridis fungis vel foliis ignem praebeat. Usus eius ad pocula dedicatur; nihil aliud tamen quam frigidum pati potest.

Adamans Indicus lapis parvus et indecorus, ferruginem habens colorem et splendorem crystalli. Numquam autem ultra magnitudinem nuclei avellanae repperitur. Hic nulli cedit materiae, nec ferro quidem nec igni, nec umquam incalescit; unde et nomen interpretatione Graeca indomita vis accepit. Sed dum sit invictus ferro igneque contemptor, hircino rumpitur sanguine recenti et calido maceratus, sicque multis ictibus ferri perfringitur; cuius fragmenta sculptores gemmis insigniendis forandisque utuntur.

Hoc autem dissidet [illegible] cum magnete lapide in tantum ut [illegible] iuxta positus ferrum non patiatur [illegible] abstrahi. Magnete [illegible] si admotus conprehenderit, rapit [illegible] atque [illegible] quasi [illegible] similitudine [illegible] deprehendit metalla [illegible] venenorum depellere [illegible] et quibus [illegible] gentibus.

Celasiam grandinum et candorem et frigorem adamantini duritiae habens, equum in igne positis manere suum frigus.

Ceraunium duo genera sunt: unum quod Germania mittit, crystallis simile splendet tamen caeruleo, et sub divo positum fulgorem rapit siderum. Ceraunium alterum Hispania in Lusitanis litoribus gignit, cuius color pyropo rubenti similis et qualitas ut ignis. Hoc adversus vim fulgurum opitulari fertur, si credimus. Dictum autem ceraunium, quod alibi non inveniatur quam in loco fulmini ictu proximum.

Graece enim fulmen ceraunus dicitur.

Iris apud Arabiam in mare rubro nascitur, coloris cristallini, sexangulatum; dicta ex argumento. Nam sub tecto percussa sole species et colores arcus caelestis in proximos parietes imitatur.

Asterion ex India est, cristallo propinquum, in cuius centro stella lucet fulgorem lunae plenae. Sumpsit autem nomen quod astris opposita ...

Electria quae et electoria ... in ventriculis enim gallinaceis invenitur, cristallini speciem magnitudine fabae. Hanc in certaminibus invictos fieri magi volunt, sicut ferimus.

Enitros ubi aquam vocatur; sudat enim aquam ita ut clausae in ea putes fontanei scatere gemmae.

Carbunculus omnium ardentium gemmarum principatum habet. Carbunculus autem dictus quod sit ignitus ut carbo; cuius fulgor nec nocte vincitur: lucet enim in tenebris adeo ut flammas ad oculos vibret. Genera eius duodecim; sunt autem praestantiores quae videntur fulgorem. Carbunculus autem graece anthrax dicitur. Gignitur in Libya apud Trogodytas. Anthracites vocatus quod sit et ipse coloris ignei ut carbunculus, sed candida vena praecinctus. Cuius proprium est quod iactatus igni veluti iners moritur et extinguitur; ad contra aquis perfusus inardescit.

Sandasirus nascitur in Indis loco eiusdem nominis. Species eius quod velut in translucido igniculus intus fulgeat aureae guttae, quod stellae intus sint omnes quantum ad numerum eius stellarum ... et pretium accedere.

Lychnis ex eodem genere ardentium est, appellata a lucernarum flagrantia. Gignitur in multis locis, sed probatissima apud Indos. Quidam eum remissiorem carbunculum esse dixerunt. Huius duplex facies: unum quae purpuram radiat, alium quae cocci rubore, a sole excalefacta aut digitorum attritu paleas et chartarum fila ad se rapere dicitur. Scalptoribus resistit; hac si quando scalpta est, dum signum imprimit, quasi quodam animali morsu partem cerae retinet. Genera eius quattuor.

Carchedonium hoc quod et lychnis facere dicitur, quamquam multo vilior praedictis. Nascitur apud Nasamonas imbre ut ferunt divino. Invenitur ad percussum lunae plenae. Omnia autem haec genera scalpturae resistunt.

Alabandina ab Alabandum Asiae regionem; eius color ad carchedonium vadit, sed rarus.

Dracontites ex cerebro draconis eruitur, quae nisi viventi abscisa fuerit, numquam ingemmescit; unde et eam magi dormientibus draconibus caput amputant. Audaces enim viri explorant draconum specus, et spargunt ibi gramina ...

medicatum ad inuidendum draconum
suporem atque ita somno sopitis capi
tum desecant & gemmas detrahunt.
Sunt autem candore translucido.
usu eorum orientis reges [illegible] praecipue glorien
tur: Chrysopassius aethiopicus est quem
lapidem lux tacet celat prodit obscuritas.
Nocte enim igneus est die aureus.
Fulgens ex pyropi [illegible]
Finitae sequuntur flammas [illegible]
Syrtitis uocata quoniam in litore
Syrtium inuenta primum:
in litore [illegible] quem in parte Lu
caniae color huius croceus intus stel
las continens languidas & sub nubilo
retinentes:
Ermiscion inter [...] gratissimas
aspicitur & igneo colore radians
portantemque secum in extremitatibus
candidam lucem:

XIIII DE AUREIS

Sunt quaedam in gemmarum
genere ex auro (?) & ab eo sortita
uel lapidi uni cognominata
Chrysopis [illegible] tunc aurum uide
atur. Chrysolitus auro similis
est cum marini coloris similitudi
nem. hunc Aethiopia gignit.
Chryselectrus similis auro sed in colo
rem electri uergens matutinum
tantum aspectu iocundus rapa
cissimum ignium & si iuxta eum
fuerit celeriter ardescit:
Chrysolampsis oculis dignus
nocte [...] aurum; aurea ex
enim die nocte ignea.

hunc & Aethiopia gignit;
Ammochrysus arenis auris inter mixtis
nunc bractearum nunc pulueris habet
quadrulas. gignitur in p[illegible]sidem.
Leocrysus colore aureo in
teruenientem candida uenam:
Melechrysus dictum quod uelut ipsa u
sum idi haec gemma aurum lucent;
Chrysocollum gignitur in India ubi
formicae & uiuunt aurum & exauriunt
auro similis & habet naturam magnetis
nisi quod augeat aurum quod dicitur unde
& nuncupatum; Argyros similis ar
gentum habens scimata a curte a;
Androdamas argenteum nitorem habet
& paene adamantis quadrata semper
tesseris. Magi putant no
men inpositum habeo quod animo
rum impetus uel iracundias domet
& refrenare dicatur sic credimus gign
itur in mare rubro;
Chalcitis aeris coloris est.
Chalcofonus nigra est lapidibus inlisa
aeris tinnitum reddit;
Balanites duo genera sunt subuiridi
& corinthiae aeris similitudinem media
intercurrente flammea uena;
Sideritis a conspectu ferro nihil
distonat. in maleficiis quoque quomodo
si inferatur discordias generat;
Deus dacelus & insulum credit;
ferrei coloris & eius summo mini est
qui pullicem humanum reprimit;
Zimilunigus in [illegible] aluo colo
re mergitur;
Ethyopicus ferrei coloris est quidum
et [illegible] nigrum emittit;

Arabica est et per ea dicitur quia spec
tantibus necesse est.
Efestitis speculi naturam habet in re
ddendis imaginibus quamquam
rutila sit. Experimentum eius si ferven
ti aque misceatur, addita refrigerat
vel si soli opposita incendium facit.
Accendit necesse est in contacto.
Oritrecides lapidosus colore ferri
est attrior durior velut suco simili
nisi quod et a. potiatur et pinguescit
durus ut annuli est ut vitalia gemme
sculpantur. Fit meta argus.
Glossopetra similis est lingue hu
mane, unde et nomen sumpsit;
fertur autem de se cadere lune in celo
cadere cum non modica magi ambiun
polliceturque nunquam eo luna deficit mo
dicatum perpetuunt.
Sunt et quedam gemmarum nomi
num cognominata ab animalibus;
Ecitis vipere maculas gerit [pit].
Carcinias cancri colorem habet.
Scorpitis scorpioni et colore et effi
gie refert.
Mirmicias formicam reptantis effi
giem imitatur.
Pirites pironi similis. Hieracites
accipitris est colore.
Etitis aquile.
Ezoptalmus caprino oculo similis.
Lizopthalmus quattuor colorum est, ru
tilo sanguineo in medio nigrum candido
cingitur ut luporum oculus. Meconites
papaver exprimit. Sed et ibi quidam gem
mis gentilis in superstitionibus quibusdam
utuntur.

Liparea suffitum omnis bestias
evocare perhibent.
Anancitide in hydromantia demo
num imagines evocari dicunt.
Sinocitide umbras inferorum evocatas
teneri aiunt.
Celonites oculus est Indice testudinis
univarius purpureus. Hunc magi inposita
lingue futurum pronosticare fingunt.
Brontea capite testudinum et ictibus
cadere putatur et restinguere fulminum
ictum. Lenix lupis in oculus hiene
bestie invenitur quae si sub lingua homi
nis subdatur futura eum praedicere
dicunt. Sed et corallius tempestates et
grandini resistere fertur.
Pontica autem gemma quedam in litore
pluviam habentis stillas rubeas in mo
dum et auster. Dicuntur autem in hiis genere
demonis fugare. In quibus autem
gemmarum generibus veritatem et fal
sitatem discernere magna difficultas est,
quippe cum inventum sit ex vitreis ge
nerebus in adulterinas fulgentium
ducere veluti sardonices que ex tribus glu
tinantur gemmis ita ut deprehendi non
possunt;
finguntur enim et Indiae sogene
re in nigrum candidum minioque co
lorum numero plurimum pergemi
nationum in facto, quidam enim vitri
vi et inficiunt et fallit oculus
sub dole que dicunt fulsum vindi
cans quo usque non est quippe
ubi simulacrum fuerit.

Sic et adeo Lia alio atque alio modo neque est sine fructu et nullum animalium mortalium omnis aevi non tenet. lucidus gemmas cecas appellant;

XV. DE VITRUM

Vitrum dicitur quod visui perspicuitate transluceat. In aliis enim metallis quidquid intrinsecus continetur absconditur. In vitro vero quilibet liquor sive species qualis est interius talis exterius declaratur et quodammodo clausus patet. Cuius origo haec fuit. In parte Syriae quae Phoenice vocatur finitima Iudeae circa radices montis Carmeli palus est.

Ex qua nascitur Belus amnis quinque milium passuum spatio in mare fluens iuxta Ptolomaidem. Cuius harene de torrente fluctu sordibus eluuntur. Hic fama est pulsa nave mercatorum nitri cum sparsim per litus epulas pararent nec essent pedes attollendis cortinis lapides glebas nitri e nave subdiderunt quibus accensis permixta harena litoris translucentis novi liquoris fluxisse rivos et hanc fuisse originem vitri. Mox ut est astuta et ingeniosa sollertia non fuit contenta solo nitro sed et aliis mixturis hanc artem studuit condire. Levibus enim aridisque lignis coquitur adiecto cypro ac nitro continuisque fornacibus ut aes liquatur massaeque fiunt. Postea ex massis rursus funditur in officinis et aliud flatu figuratur aliud torno teritur aliud argenti modo celatur. Tinguitur etiam multis modis ita ut hyacinthos sapphirosque et virides imitetur et onyches vel aliarum gemmarum colores neque est alia speculis aptior materia vel picturae accommodatior. Maximus tamen honor in candido vitro proximoque in crystalli similitudine. Unde et ad potandum argenti metalla et auri pepulit. Arena alba mollissima pila molaque terebatur. Dein miscebatur tribus partibus nitri pondere vel mensura ac liquata in alias fornaces transfundebatur. Ibi fiebat massa quae vocabatur ammonitrum atque haec recocta fiebat vitrum purum et candidum. In genere vitri et obsius numeratur. Est enim virens interdum et nigrum aliquando et translucidum crassiore visu et in speculis parietum pro imaginibus umbras reddente. Gemmas multi ex eo faciunt. Hunc lapidem et in India et in Italia et ad oceanum in Spania nasci tradunt.

Ferunt autem sub Tiberio Caesare quendam artificem excogitasse vitri temperamentum ut flexibile esset et ductile. Qui dum admissus fuisset ad Caesarem porrexit phialam Caesari quam ille indignatus in pavimentum proiecit. Artifex autem sustulit phialam de pavimento quae conplicaverat se

tunc quae tam vas aeneum, deinde mar-
culum de sinu protulit et fyalam correxit.
Hoc facto Caesar dixit artifici: Num-
quid alius scit hanc conditurem
vitrorum? Postquam ille iurans negavit
alterum hoc scire, iussit illum Caesar
decollari, ne dum hoc cognitum fieret,
aurum pro luto haberetur et omnium me-
tallorum pretia abstraherentur.
Et revera, quia si vasa vitrea non fran-
gerentur, meliora essent quam aurum et
argentum.

XVI. DE METALLIS

Metallum dictum graece
ΠΑΡΑ ΤΟ ΜΕΤΑΛΛΟΝ
quod natura eius sit
ut ubi una apparuerit vena, ibi spes sit
alterius inquirendi. Septem sunt autem
genera metallorum: aurum, ar-
gentum, aes, electrum, stagnum,
plumbum et quod domat omnium
ferrum.

XVII. DE AURO

Aurum dictum ab aura, id est
splendore, eo quod rep-
cusso aere plus fulgeat. Unde et
Virgilius: Discolor unde auri
per ramos aura refulsit. Hoc est splen-
dor. Unde aurum enim ex me-
tallorum splendor plus fulgent
lucernae aeris repercussus. Hinc et au-
rum dicitur quorum fulgor splendidior
reddit. Obryzum aurum dicitur quod
obradiet splendore; est enim coloris
optimi, quod Hebraei ophaz, Graeci
κιρρόν vocant.
Brattea dicitur tenuissima lamina.

ΑΝΟΥ ΕΤΡΕ ΜΕΤΟΙ quidam
ΟΝΟΜΗ ΟΤΙ ΟΙΚΙΛ accepta nomini
ΗΝΑΜ ΑΤΟΙΒ propter luminum.
Pecunia prius de pecoribus et proprie a
etiam habebant et nomen unde
enim pecorum nummi incidebantur
et signabantur. Post ea a Saturno (?) [illegible]
et eius nummus inventus; ipse enim signa-
re nummos et scribi et scribi constituit.
Propterea tum et aerarium Saturni numinibus (?)
consecratum ... ulterius pecuniam
a pecoribus appellaverunt sicut oblu-
vendum lumina sunt dictum.
Omne enim patrimonium apud anti-
quos peculium dicebatur a pecoribus
in quibus eorum constabat universa
substantia. Unde et pecuarii voca-
bantur qui sunt nunc modo et pecuniosi vo-
Antiquissimi nondum utentes auro argen-
to, quae nunc nobis utuntur, aere tantum
usi sunt; pecunia ... in usu fuit.
Post argentum deinde aurum subsecutum
est, et habet quae accepit et nomen retinuit.
Unde et aerarium dictum, quia prius aes
tantum in usu fuit et ipsum solum reconde-
batur, auro argentoque nondum
signato; et quos summe talis quae mu-
posita fuit et facta pecunia nomen
autem et aerarium ipsum sic habeum in metallo
unde aliquid sumpsit.
Thesaurum lux a graeco proprie autem
vasto reo suppositum nomen hoc est re-
positum nominatur.
Nam cum tesis posita dicatur, posita dici-
tur et ita nomen et graeco latinoque
sermone compositum.
Numisma graeci positum dicunt.

88.

Lucrum uocatum quod luncam amittunt;

Repositum uocatum uel positum nomen habet ab accursum.

Tributum uocatum eo quod antea per tribus singulas exigebantur. Sicut nunc per singulos [illegible];

Sic enim Romani per tres diuisum fuissent et munium populum constituit ut singuli qui sunt in singulis partibus tributum dicerentur;

Unde et equum sumptus quos debent populi tributi nomine conferunt;

Uectigalia sunt tributa a deuehendo dictum;

Stipendium a stipe pendenda nominatum; unde et compendium ponderis solitum magis quam numerari;

Moneta autem appellata quia monet ne qua fraus in metallo uel in pondere fiat;

Nummisma est solidus aureus uel argenteus qui nominibus principum effigieque signatur.

Prius autem nummus ut ... nunc ... quantum plurimum ... auri pensi agebantur; Nummi uocati a Numa Romanorum rege uocati sunt.

Qui eos apud Latinos primus imaginibus notauit et titulo nominis sui praescripsit;

Follis dicitur a sacculo quo conditur ad continentem id quod continetur;

In nummismate tria quaeruntur: metallum, figura et pondus; si ex his aliquid defuerit,

nummisma non erit. Et sunt ... genera et uarietas: Signatum, factum, infectum; et aurum signatum est quod in nummis est, factum quod in uasis et signis, infectum quod in massis.

Quod et rude dicitur, id est infectum ... in forma nullum et alium itaque ... cuius summa et ... et coquere ... terrarum quae caelestis.

Uenas unde metallum cuiuscumque sit sumptum sine igitur terrae illud fuerunt siue aurum cum in loco terrae depressione decurrente sumpsit figuram in qua illud uel profluentis riuis uel excipientis loci natura ... quae cum ... splendore capti homines cum ... colligerent ... naturae liquefactum ... formam possidet.

XVIII DE ARGENTO

Argentum non longe a Graeca appellatione distat. Hoc enim illum ... cum in modum illud ... sint in pretium corporalibus reddit; Argentum uiuum dictum quod ... in quibus ... hoc et liquidum ... inuenitur ... formacibus ... congregatione ... saepe ... fit equum et ... in positum.

conculces et tere putrescentem testeam
suppositam carbonibus. sicque argentum
vivum ex minio distillant. sine hoc ne
que argentum neque aes inaurari
potest. Tanta autem vis est ei ut si
super centenarium argenti vivi continentem
in fluxum superponatur lapis statim re
sistit. Si vero unum scrupulum levitatis auri
superposueris, in sinum recipit. Ex quo intelle
gitur non ponderis esse sed naturae secretum dil[illegible].
Servatur autem melius in vitreis
vasculis, nam ceteras materias per
forant. potentia autem medicaminis fe
cit pondere secatum. Argentum purgatum
autem lectum [illegible] quod nos purum
argentum appellamus.
Fit enim ex aere argentum et plumbi mixtura.

XVIIII. DE AERE.

Aes ubi splendore exin vocatum
sicut aurum et argentum. apud
antiquos autem prior aeris usus
quam ferri cognitus fuit. Aere quippe
primi proscindebant terram, aere cer-
tamina belli gerebant, et aeque in pre-
tio maius erat [illegible] aurum et argentum
propter inutilitatem respuebantur.
nunc versa vice iacet aes in suum
summo auri [illegible] honore sic volvendo
aetas commutat tempora rerum,
et quod fuit in pretio fit nullo honore.
Cuius aeris usus et potentia fuerit
in simulacris inlustrium aedificiorum, statu
arum maxime et hoc praecipue in titulis monu
mentorum et in publicis vel privatis com
memorationibus semper patuit.
Cyprium aes in Cypro insula primum repertum

unde et vocatum. factum ex lapide
aeroso quem cadmiam vocant. et ex
duclis hinc sit ductum plumbum
colore purpureo sit.
Aurichalcum quod et splendorem auri
et duritiam aeris possideat nomen com
positum ex lingua nostra et graeca
dicunt enim et moris eorum calco vocatur.
fit autem ex aere et igne multo ac medica
minibus perducitur ad aurosum colorem.
Corinthium est commixtio omnium metal
lorum quam casus primus miscuit. Corin
thum cum caperetur incensum.
Nam dum hanc civitatem Hannibal
cepisset,
omnis statuas aeneas et aureas et
argenteas in unum rogum congessit
et eas incendit. itaque hanc commixtio
nem fabri sustulerunt et fecerunt
paropsides. Sic Corinthia nata sunt
ex omnibus in unum, nec hoc nec
illud. usque hodie usque in hodiernum diem
sive ex ipso sive ex imitatione eius
est Corinthium vel Corinthia vasa
dicuntur.
Huius aeris genera tria. candidum unum
quod argenti nitorem accedens.
Aliud in quo ipsius auri fulgentia spec
tatur in quo aequalis cunctorum
temperamentum est, corinthium et ductile.
Hepar tenuatur in luminis [illegible] tantum
quae felle tinctum speciem eius in corpo
ris tenorem praebent, unde et appellatum.
Pyropum igneus color vocavit.
Nam quae in singulis unciis aeris
additis auri scripulis senis praetenui
bracteam ignescit flammasque imitatur.

90. unde et pirropum dicitur.
Regulare vero dicitur quod et duct-
ilis ductile appellatur quale
omne Cyprium est.
Ductile autem dicitur eo quod mal-
leo producatur sicut contra fusile qui
tantum funditur. hoc et caldarium
quod tantum funditur. Nam malle-
is fragile est.
Siquidem omne aes diligentius
purgatis igne vitiis excoctisque
regulare efficitur.
Campanum quoque in Italiae genere
est suo vocatur id est Campanium scilicet
provinciam quae est in Italia pro
quibus utensilibus et vasis omnibus pro-
batissimum. Ex omnibus fusorum
magnum melius funditur.
Aes rubiginem celerius contrahit nisi
oleum perunguatur. Servari vero id
optime equum in liquida picem.
Tradunt in mari omnium metallorum
aes vocalissimum esse et maxime po-
tens. ideo et enea liminatam unde et
Virgilius incolonibus car dorum bibun-
de sonoris sonat. Tinnitu et calcetus
purgamentum eius et sordes eius flos
cathmium gignitur in metallorum
genus quae aer genus fornacibus insidens
terminos ... numquam ipse lapis
et quo fit cathmiam vocatur sicut
in fornacibus creatur et nominis sui
originem recepit.
Aeris flos fit cum gignitur conflatio-
nibus resolutum quod reliquatum
est superfusum frigidum.
Repertum nec enim densiorum quam in

despuatur repurgatur flos.
Aeruginem quoque uocant num-
lumen aes superius accessus per ri-
mas metallis supponitur ut quae ...
quibus quod exceciderit in ipsum ac ceterum
terreatur et cribretur.

XX. DE FERRO.

Ferrum dictum quod farra id est semina fru-
gum terrae condat.
Idem et calybs a Calybe flumine
ubi ferrum optime acuitur proprie vocatur
unde et a vulgo dicitur calips. ipsum autem
est vitulinus sicut quae calips.
Ferri usus post alia metalla rep-
ertus est cuius postea usum in opprobrium
species numinis unde prius aes lustra-
batur inde modo prior effunditur.
Nullum vero aliud corpus tam densis inter-
sectionibus et implicitis ellementis
quam ferrum unde in re falli dumquam
constringitur ferrum vero in metallo poene
ubique reperitur scilicet omnibus generibus
pulmum serico ferro datur. secundum
cum vestibus suis pellibusque mittant.
Secunda parthico neque alia genera
ferri ex mera acie temperantur.
Ceteris enim admiscetur mollior com-
plexus. Differentiam ferri plurimum
iuxta terrae genus nam aliud molle
plumbo vicinum rotarum et clavorum
usibus aptum. Aliud fragile et aerosum
cultris vitandum. convenientius ad breviatum
solum pluvientis clavisque aligaris.
aliud rubiginem celerius sentit. stricturae
vocantur haec omnia quod in aliis metallis
ad stringendam aciem vocabulum inpositum.

Aquarum autem summae differentiae sunt tinguendi, quibus ferrum candens immergitur. Aquae quoque bibitur sunt sicut bibulis in splenium [illegible] et thymeson aeco, contra muliebrium [illegible] in hunc usum ferro oleo delectatior fit acies; unde et tenuiorem ferramentum oleo restingui mos est, ne aqua in fragilitatem durentur.

A ferro sanguis humanus vindicatur; contactum enim quoque celerius rubiginem trahit. Cum ferro magnis lapis concordiam habet; solum enim hic metallum vim ab hoc lapide accipit, retinetque longo tempore, et eodem architectus quidam vel secundum ne templum concameraverunt, unde lineum simulacrum ferreum in templo pendere videatur. Ferrum accensum igni, si durum fuerit hic ictibus corrumpitur; rubens non est habile tundendo, neque antequam albescere incipiunt. Aceto vel alumine illitum ferrum fit aeri simile.

Purgamentum ferri scoria et rubigo. Scoria rubiginem vi quam rodens ferrum vel segetes, quae rubigo vitiat.

Haec rugo ab erugine dictum; nam erugo vitium aeris, ferri ab erugine dicitur nomine rubigine nominatum.

Scoriae sunt purgamenta metallorum quae igne excoquuntur.

Et dicta scoria quae de ferro excutiatur.

Rubiginem vitiatam aeris ferrum.

Sucinum et cypsum et liquida pice perunguntur. Item rubigo ferramentum non usi sunt, sicut idem medullam et unum vel ex ipsis mixtum solidatur.

XXI. DE PLUMBO

Plumbum dictum quod ex eo primum pilas facerent, vulgo a decem pondere dictum. Huius duo genera sunt, nigrum et candidum. Sed melius candidum, quod primum in insulis Atlanticis maris inventum est; siquidem et in Lusitania et in Gallicia gignitur summa tellure, arenosum et coloris nigri et pondere tantum gravis inter ea ut minuti calculi, maxime siccis torrentibus.

Lavant eas arenas et quod subsidit coquunt in fornacibus. Inveniuntur et in aurariis metallis, quae calculi nigri et graves, et dum aurum colligitur, cum eo remanent; postea separantur cum fornace et in plumbum album resolvuntur. Inde et eadem gravitas plumbi quae et auri.

Nigrum plumbum circa Cantabriam abundat, de quo non duplex vis; ut nec solus infusis venis prodit, ut cum aliter genera nascitur, mixtique venis conflatur. Huius primus in fornacibus liquor stagnum est.

Secundus genera quod remanent sub fornacibus reliquum, iterum conflatur et fit nigrum plumbum.

In India neque aes neque plumbum habetur.

Gemmis tantum et margaritis haec permutant.

Nigrum plumbum vero fistu-
lis lamminisque utimur. labo-
riosius in spania et gallia eruitur.
plumbum. nam in britannia summo
terre corio:

XXIII DE STAGNO:

Stagnum in etymologia greca apo tu ptizon
id est separari et secerni.
Mixta enim et adultera natura metallorum
se igni in metallis dissociat et ab auro
et ab argento aeramen et plumbumque
secernit. Alia quoque metalla ab
igne defendit et cum sit natura asperum
aeris et ferri siquidem durissimum. sic absque sta-
gno fusum fragilius et se mitigatur. stagnum
inlitum vasis succis saporem facit gratio-
rem et compescit virus aeruginis.
Specula quoque et eo temperantur.
Cerussa quoque ex eo sicut et plumbo
conficitur:

XXIIII DE ELECTRO

Electrum vocatum quod ad radium
solis clarius auro argentoque
reluceat. sol enim a poetis elector vo-
catur. Deterius est enim hoc me-
tallum omnibus metallis. Huius genera
tria. unum quod ex pinis arboribus fluit.
quod sucinum dicimus. aliud metal-
lum quod naturaliter invenitur.
Tertium quod fit de tribus partibus auri
et una argenti. quas partes etsi ex
naturali resolvas invenies. unde
nihil interest natum an factum:
utrumque enim quod natura ars ...
electrum quod natura ...
quomodo natura ... in convivium.

et ad lumina clarius cunctis metallis
fulgurant et tinnitum reddunt.
Nam si venenum infunditur stridorem
reddit et colores varios
in mundum caelestis arcus emittit.

XXV DE PONDERIBUS

Ponderum atque mensurarum lineam
cognoscere oportet modum numero omnia
corpora sic clamant separata ab
ad summo usque ad imum in mensura
et numero et pondere disposita sunt
atque formata: Cuncta enim corpo-
ra his rebus pondus natura reddit suumque quo-
que regit omnium.
Pondus primus legitur Moyses invenisse.
Primus Fidon Argivus ponderum regulam
nomina graecia constituit.
Sed et aliqui ... qui ... quod ... Sed
ista tamen ... ponderum fuit.
Pondus dictum eo quod in statera libratum
... pon... deat.
Hinc et pensum ... pondus
librum ...:
Unde et dipondius dicitur quasi
si duo pondera quod nomen adhuc in usu
retinetur. Trutina est gemina ponderum
lancibus aequalem examine pendens.
facta ... talenta et centenaria ... pon-
derandum sicut momentaneum ... parva
... modica quae pecunia ... moneta
vocata est. et statera nomen genu-
inum habens quod duas lances
et uno in medio stilo librata aequalitatem ...
Cum puncta ... regionem ... nomen
accepit ubi primum ... pendere ...

Hec duae lunae et non habent se-
uit ... signatum libris et unciis et
uago pondere minus sunt.
Examen est filum medium quo tru-
tine statera regitur et lances equa-
tur unde et in lanceis examen dicitur.
unicuique autem ponderi certus est mo-
dus nominibus propriis designatus.
Calcus minima pars ponderis quae
quarta pars obuli est constans lentis
geminis granis appellatur autem calcus
quod sit paruus sicut et lapis calculus
quia de eo minimum est ut sine mole
sui calcetur;
Seliqua uicensima pars solidi est
ab arbore cuius nomen est uocabulum
sumpsit.
Cerates oboli pars media est habens
seliquam unam semis hunc latini
semiobolum uocant. Cerates autem
graece latine seliqua cornu interpre-
tatur. Obulus seliquis tribus appen-
ditur habens aereos duos calcus IIII.
fiebant enim olim ex aere ad instar
sagittae unde et a grecis nomen accepit;
hoc est sagitta;
Scripulus sex seliquarum pondere
constat hic apud grecos gramma
uocatur; Scripulus autem dictus per
diminutionem a lapillo breui quod
scrupus uocatur;
Dragma octaua pars unciae est
et denarii pondus argenteum tribus
constans scripulis id est decem
et octo siliquis;

Drachma autem dicitur quia et
decem nummis inputatur;
Solidum nuncupatum quia nihil
deesse uidetur. Solidum enim ueteres
integrum dicebant et totum. ipse quoque
numisma uocatur pro eo quod nominibus
principum effigiesque signetur;
Ab his quoque unum numisma unus ar-
genteus est. Hoc enim a basyniis cepit;
Dicunt autem iudei quod abraham
inter chananeos primus hanc ad
usum dedit formam. Solidus apud latinos
alio nomine sextula dicitur. quod his
sex unciis compleatur; hunc ut diximus
uulgus aureum solidum uocant; Cuius ter-
tiam partem ideo dixerunt; Tremissem
eo quod solidum faciat ter missus;
Sextula bis adsummata duellam
facit. et posita statere imponitur;
Sextans autem medietas unciae est
id est pondus aureos duos unde et uocatum
sextans quod duobus solidis sit.
Haec et semuncia quae semis habet de
uncia. haec et semissis quia pondus semisse
quasi semis assis;
Quadrantem hebrei similiter quadran-
tem uocant et uocatur quadrans
quod unciae quarta pars appendat.
Sicel qui latinus est moneta siclus cor-
rupte appellatur. ebreum nomen est
habens apud eos unciae pondus et statheram me-
dietas drachmas appendens duas
unde cum in libris diuinis legatur
siclus unciae est. Cum uero in gentilium

quattuor partes unciae.
Uncia dicta quod universitatem minoris
ponderis sua unitate vinciat, id est
compleat. Constat autem drachmis octo,
id est scripulis viginti quattuor, quod pro
indice legitimum pondus habeatur, quia
numerus scripulorum eius horas diei
noctisque metitur, vel quia libram
efficit duodecies conputata.
Libra XII unciis perficitur, et inde habe
tur perfecti ponderis genus, quia totidem con
stat unciis quot mensibus annus.
Dicta autem libra quod sit libera et
cuncta in se ponderum praedicta
concludat.
Mna in ponderibus c dragmis appendi
tur et est nomen graecum.
Talentum summum esse pondus per
hibetur in graecis; nam nihil est talento maius.
Nihil talentum maius. Cuius sicut
apud diversas gentes pondus habetur.
Apud Romanos autem talentum est
septuaginta duarum librarum, sicut
Plautus ostendit, qui ait duo talenta
esse centum quadraginta libras.
Est autem triplex, id est minor, medius,
summus. Minor quinquaginta, medius
septuaginta librarum, summus centum
viginti constat.
Centenarium nomen ex eo quod
centum librarum pondus sit, quod pon
dus propter perfectionem centenarii numeri
instituerunt maiores.
XXV DE MENSURIS.
Mensura est aliquam modo
suo
vel tempore circumscriptum.
· Haec autem in corporis et autem tempore
corporis, ut hominum, lignorum vel
columnarum longitudo et bre
vitas. Temporis ut solis tum proximam sui
orbis habet terminus, quod geo
metrici perscrutantur. Aut deinde temporis
et mensurae horarum aut dierum aut
annorum dicimus. Haec enim mensurae.
Proprie autem mensura vocatum
quod eum fruges metiuntur atque
frumentum, id est humida et sicca,
ut modios, ornas et umforas.
Mensurarum pars minima coclear,
quod est dimidia pars dragmae, ap
pendens siliquas VIIII, quod triplicatus
conculum facit.
Concula dragmam unam et dimidiam
ubi impletur. Cyatus pondus decem
dragmis appenditur, qui etiam
a quibusdam cautus talis nominatus.
Oxifalus fit si quinque dragmae
adduntur ad decem. Acitabulus IIII
pars eminae est, duodecim dragmas
appendens. Cotula emina est, ha
bens cyathos VI, quae ideo cotula
vocatur quia cotos graece mon
incisio dicitur, et emina sextarii
in duo aequa inciditur.
Emina autem appendit libram
unam, quae gemina aut sextarius fit.
Sextarius duarum librarum est,
quibus adsumptis nominatur
bilibris, ut adsumptus quater fit chenix,
nomine autem quinquies conplica
tur.

quinarium siue gomor facit adiecta
sextarium congium reddit. Nam con-
gius semis sextarii id est eminis aequo & sex-
tariis nomen dederunt;
Congium autem a congiendo uo-
catur. unde postea ex praecunia bene-
ficii regalis a congiario congiarium
appellatum est; Unusquisque enim
sui temporis imperator liberalitatem pos-
tea plebis adigebant ut largior
uideretur & donis.
Congiarium autem specialiter
mensura est liquidorum cuius et re[s]
simul & nomen a romanis inpositum
inuenimus.
Metretum est mensura liquidorum
habet autem mensurae accepit nomen;
Metron enim mensuram dicunt graeci
& inde appellatum. tamen et aliarum librae &
unciae & uim forum & reliqua huiusmodi
nomina mensurarum sint aliam tamen
ista hoc nomen ad certam numeri per-
fectionem accepit. Metrum ad om-
nem mensuram pertinet metretum;
Enim graece lugubre mensura dicitur
numerus etiam mensura est & quid
quid plus minus capit mensura est
sed ideo hoc nomen specialiter sibi ad-
sumpsit quod sit in mensura perfecti
numeri id est dinarii
Modius dictus ab eo quod sit suo
modo perfectus. Est autem mensura
librarum XLIIII. id est sextariorum
uiginti duorum. cuius numeri et cen-
sum inde sumpsit. ab eo quod in principio
dominus

uiginti duo opera fecerit;
Nam prima die VII opera fecit.
id est materiam informem. angelus lucem.
caelos superiores. terram. aquam atque
aerem. secunda die quattuor maria
semina. sationem atque plantaria.
quarta die creatam. pisces & reptilia aquarum.
& uolatilia. Sexta die quattuor bes-
tias. pecora reptilia terrae & hominem.
& facta sunt omnia uiginti & duo
genera in diebus sex; Et uiginti duae
generationes sunt ab adam usque ad
iacob. ex cuius semine nascitur omnis
gens israhel & uiginti duo libri ueteris
testamenti usque ad hester & uiginti
duae sunt litterae rerum elementa; quibus con-
stat diuinae legis doctrina. his igitur
exemplis modius uiginti duorum sexta-
riorum a moyse secundum sacrae
legis mensuram effectus est;
Et quamuis diuersis gentibus huic men-
surae pondus uel adiciant uel ignoranter
uel detrahunt. apud hebraeos consti-
tutionem diuinae illius rationis [illegible]
Modius enim a modo dictus. huic
modicum id est modiolum;
Modicis enim modus nomen inposuit.
nam in modicam propter usus abusiue
non proprie dicimus;
Satum genus est mensurae iuxta mo-
rem prouinciae palestinae unum et di-
midium modium capiens;
Cuius nomen ex hebraeo sermone
tractum est. Satum enim apud eos

nominatur sumpto siue leuato eo
eo quod qui metiatur eadem mensura sup-
summam ad leuandum est satum sextarium sa-
mensura sextariorum xxii sum(m)am
per quartis modius;

Bathus uocatur hebraica lingua
ab olearia mola quae apud eos uel batha
nominatur capiens quinqua-
ginta sextaria quam mensuram una
mola una uice perficiatur;

Amphora uocatur quod hinc et inde
haec graece a figura sui dicatur dicitur
quod hinc sint geminae auriculae uideantur
aurium similitudine. Recipit autem uini
uel aquae pedem quadratum. Fru-
menti uero modios italicos tres;

Cadus graeca amphora est continens ur-
nas tres;

Or numen mensura est quam quidam
quartarium dicunt propter quartam ornae
uas est quod condendis de fructorum
cineribus adhibetur sol et de quo per eclo
tegitur qui non habet ut nam.

Medimna mensura est quinque mo-
diorum medimna autem latina
lingua uocatur id est dimidia eo quod
quinque modiis metiatur qui est dimi-
dius numerus perfecto denario;

Artaba mensura est apud aegyptios
sextariorum septuaginta duorum
compositam duorum numerum propter
septuaginta duo gentes uel linguas
quibus mundus est impletus;

Gomor quindecim modiorum unus
superedit;

Corus triginta duorum mensuram

conpleatur hinc et hebreicos et monte
discindit qui uocatur corus similitu-
dinem collis. Coreae enim hebreice colles
appellantur quo acerui uero enim mo-
dii in gradum instar collis uidentur et onus
cameli efficiunt;

XXVI. DE SIGNIS PONDERUM

Ponderum signa complensque
signo posita sunt et inde et speciem
legentibus faciunt quidque pro-
pter formas eorum et caracteres ut
iuuet quibus signata sunt subiciamus;

Z. Littera significat dimidium
obolum.

— Uirgula quae linearis iacens et
posita simpliciter significat obolum.

= Geminata uirgula duo oboli sunt;

T. Latinum significat obolus tres;

F. Latinum significat obulus IIII;

E. Latinum demum significat obolus quinque
oboli quinque uel sex propter eum
caracterem non habet eo quod ·I· nunc
drachmam significat quod est pondus
denarii argenti;

H. Littera significat siliquis VIIII dedi
dit emissam.

N. Latinum significat nummismam
graecum id est solidum;

< Uirgulae duae ab uno angulo latae
inde ... significat
caetera tremissem quam mensam molam
appellant;

NS. N latinum et S lunatum ac
graeca significat semunciam;

ΓΟ Gamma autem graeca littera

o latinum in fine adiunctam significant unciam.

Μ L autem grecum per medium sui i latinum adiectam significat libram.

ΚV Cappa grecum et iota in fine cornu adiunctam V litteram significat cyatum.

ΚΟ S iuxta o latinum habens adiunctam heminam eandem unde et quam greci cotilum vocant.

Ζ Grecum si acceperit adiunctam e latinam significat sextarium.

ΖΟ S i. o latinam adiunctam habens indicat acitabulum quod greci oxifalon vocant.

Μ Grecam supposita N littera significat mna.

ΑΛ A latinam in finem habens lambdam grecam significat calendarium.

ΛΟ Grecam minorem et ex brachium superius o latinam adiunctam exprimit.

ETYMOLOGIARUM

YSIDORIS SPALENSIS EPI.

EXPLICIT LIBER XVI.

INCIPIT EIUSDEM

LIBER XVII.

I De auctoribus rerum rusticarum.
II De cultura agrorum.
III De frumentis.
IIII De leguminibus.
V De vitibus.
VI De arboribus.
VII De propriis nominibus arborum.
VIII De aromaticis arboribus.
VIIII De herbis aromaticis sive communibus.
X De oleribus.
XI De odoratis oleribus.

I DE AUCTORIBUS RERUM RUSTICANARUM

Rerum rusticanarum scriptores diversi. Et quidem apud grecos primus Esiodus beotius humanis studiis contulit. Deinde democritus. Mago quoque cartaginensis in viginti et octo voluminibus sententias agriculturae conscripsit. Apud romanos vero inde Cato, qui latinus primus agriculturam instituit.

Quam deinde Marcus terentius expolivit. Mox virgilius laude carminum extulit. Nec minus studio habuit postmodum cornelius celsus et iulius atticus et emilianus sive columella insignis orator.

Qui totum corpus disciplinae eius complexus est.

Primum autem aratrum bobus iunxisse ferunt quendam primum cultorem hominem et fulmine eum nomine homogirum.